

ЕЗИКОВИ СРЕДСТВА ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ ОБРАЗА НА ИМЕНИЕТО В РУСКИЯ РЕМИНИСЦЕНТЕН ТЕКСТ

Проф. Людмила Карпенко

Самарски национален изследователски университет (Русия)

Резюме. В статията се анализират съдържателната структура и езиковите средства за създаване образа на имението в рускоезичния текст върху материал от реминисцентния характер. Анализират се текстовете от различни периоди, в които се разкриват описанията на имението. В работата е използван комплексен подход, съчетаващ елементи на етимологичен, структурно-семантичен, контекстуален анализ. Авторът стига до извода, че концептуалното ядро на образа на имението е запазено от дълбока древност: имението е място на овладения свят, обиталище. Това значение съответства на образа на имението в реминисценциите на руските писатели и мемоаристи, които позволяват да се проследят актуализираните семантични доминанти: трансформацията на образа на имението в продължение на две столетия, промяната на представите за реда на нещата в света. Разкрива се динамиката на развитието на образа на имението в руския художествен текст и индивидуално-авторските семантични прирасти, както и в систематизирането на езиковите средства за създаване на образа.

Ключови думи: имение; образ; структура на съдържанието; трансформация; художествен текст; изразни средства

Именията в историята на Русия са служили като центрове за формиране на руската култура: Михайловское и Болдино – именията на А.С. Пушкин, Тархани – имението на Е. А. Арсениева, бабата на М. Ю. Лермонтов, Ясна поляна – имението на Л. Н. Толстой, имението Ивановка, където се ражда музиката на С. В. Рахманинов, и др.

Имението е един от характерните образи в произведенията на руската класика, то е отразено в спомените на руските писатели и мемоаристи. Изследването на съдържателната структура на образа на имението, нейното развитие и езиковите средства за създаване на този образ върху материала на художествените текстове на руските класици представлява интерес за историята на руската култура, лингвистиката, литературознанието, семиотиката. От гледна

точка на лингвистиката е интересно да се разгледат средствата за номинация и съдържателната структура на образа на имението, да се проследи неговото развитие. Проучени са материалите от Националния корпус на руския език, анализиран е корпусът от текстове от различни години, в който са идентифицирани описания на образа на имението.

Понятието „култура“ няма еднозначно определение, в съвременното разбиране културата е съвкупност от обекти, създадени от хората в допълнение към природните, „култивирана среда“. Научната историография на културата е обширна, тя се изучава от антропологията, етнографията, археологията, изкуствознанието, семиотиката и др. От втората половина на XIX в. се формира лингвистичното направление в изучаването на културните явления; езикът се разбира като носител на националнокултурна информация, която се проявява преди всичко на лексикално равнище, в лексикалните значения на думите; във фразеологията и паремиологията. По-малко очевидни от спецификата на лексикалните и фразеологичните ресурси са езиковите различия, свързани с концептуализацията на света на граматично равнище. Различията в граматичната концептуализация са по-абстрактни и поради това по-малко нагледни, но особеността на „езиковия поглед“ се регистрира най-последователно в граматичните средства. Разбира се, етнокултурната специфика се отразява в дискурса и текста.

Разбирането на културния феномен, отразен в текста, е тясно свързано с понятието за образ. Образът, като единица културен опит, е един от централните предмети на изследване за редица хуманитарни науки, свързани с културологията. Образът традиционно се разглежда като визуално представяне на някакво явление, като негов ментален аналог (Н.Д. Арутюнова, В.Г. Гак, В.И. Карасик, В.Н. Телия). „В понятието за образ се маркира идеята за форма, мислена абстрактно от субстанцията и следователно възпроизводима“ (Arutyunova 1999, p. 314). С близостта на общото разбиране за образа съществува разнообразие от специфични интерпретации на образа в зависимост от информацията, към която авторът се обръща в по-голяма степен – визуални, езикови, асоциативни, художествени, културни, реминисцентни, аксиологични и други. Образът е съдържателна единица; разбирането и обособяването на първичните аспекти на съдържанието на образа, основа на неговата семантична структура, позволява многоаспектен лингвистичен анализ – семантичен, етимологичен, системен, контекстуален.

В съответствие с теорията за образа на А. Е. Потемнина семантичните константи на този смислов комплекс са открити чрез етимологичен и сравнително-исторически анализ при отнасянето към вътрешната форма на името на образа, която представлява основата на неговата поетична форма. Вътрешната форма е и центърът на образа, една от неговите черти, преобладаваща над всички останали. „Вътрешната форма освен действителното единство на

образа дава и знание за това единство; тя не е образ на предмета, а образ на образа, т.е. представяне“ (Potebnya 1976, p. 148). Съдържанието на образа е комплексно, в него са заключени репрезентации на различни сетивно възприемани аспекти на реалния обект, преобладават зрителните впечатления, но ако обектът е бил свързан с ярки емоционални преживявания, тогава значение имат всички аспекти на възприятието: не само зрителните, но и слуховите, вкусовите, тактилните.

Един от значимите образи на руската културна традиция, който съдържа различни аспекти на информацията в своето значение, е образът на имение, който обикновено е представен в руския текст с думата *усадьба* (в руския език имението най-често се нарича с думата *усадьба*). Речниковата статия на „Обяснителния речник на руския език“ под редакцията на Д. Н. Ушаков съдържа следното определение на тази руска дума: „обособено имение, къща в провинцията с всички прилежащи сгради, служби и терени (градина, овощна градина и др.), в старо време предимно господарско“ (Ushakov 1940, p. 984). *Тургенев: Когда Николай Петрович размежевался с своими крестьянами, ему пришлось отвести под новую усадьбу десятины четыре совершенно ровного и голого поля*“.

Според данните от Националния корпус на руския език в съвременния рускоезичен дискурс думата *усадьба* обикновено се използва в значението „луксозно, богато жилище“ в различни житейски контексти: при назоваване на древни сгради от Античността и Средновековието, като име на старо предреволюционно дворянско имение и като име на сграда на олигарх от съвремението.

Етимологичните речници на руския език не се отличават с интерес към значението на думата *усадьба*. Етимологичните речници от М. Фасмер и Н.М. Шански, историко-етимологичният речник на съвременния руски език от П.Я. Черних не съдържат речникови статии за тази лексема. Етимологичният речник на руския език от Г. А. Крилов посочва, че това название на благородническо имение води началото си от същата основа като глагол *садить* – „засаждам“.

Смятам, че е възможно да се разшири и допълни този коментар. Коренът на лексемата *усадьба* е не само праславянски, но и прадоевропейски. Етимологичното значение на думата се извежда от семантиката на съставлящите я морфеми: у- – „отдалечаване, уединение“; сад- – „заселване“; ба- – суфикс, свързан по значение с индоевропейския корен *bhu- – „да бъда, да живея“. По този начин кумулативното значение на лексемата *усадьба* се определя като „отдалечено място за живеене, вкоренено селище, родово гнездо“. Думата *усадьба* принадлежи към лексикално-семантичната група лексеми в руския език, обозначаващи мястото на вкореняване на рода: *усадьба, имение, поместье, родовое гнездо, земельный надел, жилище*. Връзката с изрази *родовое*

гнездо се дължи на семантиката на вкореняването. Семантичната му доминанта е идеята за уединен живот. Срв. етимологично сродните руски думи: *сад, село, поселение*. В староруския език: *посад, посадникъ, посадництво, посадские люди*: *изаславъ бѣжса в половци. І много воєва около чернигова. и посадь пожже* (Nasonova 1950, pp. 15 – 100).

Най-ранната употреба на лексема *усадьба* се среща в текстовете от староруския период, които предават на съвременния читател устройството, пространствената организация на имението:

*А где будет межа рекою или подле реки, и то описывать подлинно, правая ль или левая сторона, вверх или вниз рекою, или по обе стороны реки, – по одну сторону усадьба, а по другую сторону пашня и сенные покосы, и с которых мест до которого урочища, и от реки той меже куда будет поворот, – описывать потому ж на правую сторону или на левую*¹.

Концептуалното ядро на понятието „усадьба“ – „имение“ – е останало непроменено от древността: това е място, което е създадено и оборудвано за продължаване на рода. Всички тези смислови компоненти, включени в смисловата структура на думата и отразяващи понятието „имение“, както ще бъде показано по-долу, са отразени в реминисцентния дискурс.

Ако се обърнем към мемоарните текстове на руски автори, ще открием, че наред с другите реминисценции много характерни са спомените за семейното имение. Изобилието от такива примери ни позволява да определим устойчивите характеристики на имението и да проследим чрез трансформацията на образа какво състояние на света отразява той, какви семантични доминанти са актуализирани от авторите, как се променя представата за реда на нещата през изминалите векове. Детайлите могат да се изгубят в мемоарите, но доминантите на образа обикновено се запазват.

По-долу са представени няколко примера, които образуват своеобразен трансверсален семиотичен текст на руското имение, представящ разцвета на образа през XVIII и XIX векове и разрушаването на идеалния образ в началото на XX век. Този колективен текст е представителен от гледна точка на това какво състояние на света отразява образът на имението, какви семантични доминанти се актуализират през целия изминал драматичен век от авторите, превърнали се в изразители на своето време. Подборът съдържа предимно фрагменти от текстове от XIX и началото на XX век, представящи установения начин на живот в Русия, и завършва със следреволюционни текстове от XX век.

Родовото имение е преди всичко място за единение с родовите корени, със семейството, в общуването с което се възпитава чувството за великата родина, място за отдиш, за възпитание на душата. През 1860 г. Л. Н. Толстой в есето си „Лято на село“ във връзка с въпроса за освобождаването на селяните в родното им село пише:

«Без своей Ясной Поляны я трудно могу себе представить Россию и мое отношение к ней. Без Ясной Поляны, я, может быть, яснее увижу общие законы, необходимые для моего отечества, но я не буду до пристрастия любить его. Хорошо ли, дурно ли, но я не знаю другого чувства родины» (Tolstoy 1935, p. 262).

Лев Толстой предава удоволствието си от живота в Ясна поляна и от пейзажа на Ясна поляна в сцените, описващи косенето в „Анна Каренина“: *„това бяха най-блажените минути...“* (Tolstoy 1934, p. 267).

Фигура 1. Ясна поляна – имение и музей на Л.Н.Толстой

А.П. Чехов изразява тази радост, това блаженство на душата, преживяно в родния му край, във „Вишнева градина“. В пиесата Любов Андреевна, гледайки през прозореца към градината, която се асоциира с Райската градина, казва: *«О, моё детство, чистота моя! В этой детской я спала, глядела отсюда на сад, счастье просыпалось вместе со мной каждое утро, и тогда он был точно таким, ничто не изменилось. (Смеется от радости.) Весь, весь белый! О, сад мой! После тёмной, ненастной осени и холодной зимы опять ты молод, полон счастья, ангелы небесные не покинули тебя...»* (Chekhov 1978, p. 62).

Същото настроение предава и В.В. Набоков: *„Глаза прикрою – и мгновенно, / весь легкий, звонкий весь, стою / опять в гостинной незабвенной, / в усадьбе, у себя, в раю...“* (Nabokov 1990a, pp. 41 – 42).

Лексикалните средства се използват за описване на различни аспекти на имението: природните условия, в които е разположено – характер на

ландшафта, пейзаж, флора; стопански характеристики – архитектура на дворцовия комплекс, обслужващи сгради; семейни традиции, обичаен начин на живот; естетически компоненти на живота в имението и др. Текстовете от XIX в. с лексически средства акцентират върху просторността на имението, неговата надеждност (имението като семейно гнездо, като крепост), икономическия му комфорт (достатъчен брой стаи, мебели), стопанска подреденост, добре поддържаната околна територия, реда, изобилието (къщата като пълна чаша), гостоприемството на собствениците, строгостта на съдържанието, което се обяснява със запазването на традиционния начин на живот.

Семейното имение не е само къща и прилежащата и територия със стопански постройки, но и земя, в която са запечатани историята на семейството и установеният ред на живот. Образът на имението в мемоарната литература се съчетава и с културния компонент – представата за начина и естетиката на живота на дворянството през XIX век. Важен е акцентът върху пригодност за творчество, развлечения и отдих: образцово, изискано, естетическо обзавеждане, приеми в определени дни, артистична среда, задушежни разговори и др. С. Т. Аксаков в съчинението си „Детските години на внука на Багров, служещи като продължение на семейната хроника“ (1858 г.) описва отмерения живот и реда на посрещане на гости в семейното имение Ново-Аксаково:

«Дом был по-тогдашнему прекрасный, хорошо убран и увешан картинами <...>. Я помню, что гости у нас тогда бывали так веселы, как после никогда уже не бывали во все остальное время. <...> В назначенный день, часов в десять утра, все в доме было готово для приема гостей: комнаты выметены, вымыты и особенно прибраны; деревянные лакеи, ходившие кое в чем, приодеты и приглажены, а также и вся девичья; тетушка разряжена в лучшее свое платье <...>» (Aksakov 1982, p. 25).

Семейните имения с пейзажи, аромат на сенчести кътчета често се появяват не само в реминисцентните дискурси, но и на страниците на класическите произведения на руската литература. Така А. С. Пушкин, който нарича имението си в Михайловское скромна семейна обител, изобразява облика му в „Евгений Онегин“:

*Господский дом уединённый,
Горой от ветров ограждённый,
Стоял над речкою...
Почтенный замок был построен,
Как замки строиться должны:
Отменно прочен и спокоен
Во вкусе умной старины (Pushkin 1957, p. 36).*

Фигура 2. Михайловско – имение и музей на А.С. Пушкин

Ю. Н. Тинянов, изследовател и познавач на Пушкиновата епоха, в романа си „Пушкин“ цитира следния фрагмент от спомена, посветени на Михайловско:

«...Михайловское казалось обширным владением, окруженным дремучими лесами, с озером, которое по пространству более всего напоминало море... дом был большой, уютный и теплый, старинный; службы удобно размещены... В доме распоряжалась Арина, и этот дедовский дом был удобнее, сытнее, даже красивей, чем отцовское пристанище в Петербурге» (Тупуанов 2017 – 2023, р. 4).

Посещенията при съседи и приятели разнообразяват живота в имението, далеч от шума и суетата на града:

Заповедник состоял из трех мемориальных объектов. Дом и усадьба Пушкиных в Михайловском. Тригорское, где жили друзья поэта и где он бывал чуть ли не ежедневно. И наконец, монастырь с фамильным захоронением Пушкиных-Ганнибалов (Dovlatov 2000, р. 194) .

М.Е. Салтиков-Шчедрин в последното си произведение „Пошехонска старина“ показва историческа и битова панорама на устройството на едно „образцово“ имение на земевладелец. Разказът е изпълнен, както подобава на подобни описания, с лексиката, чиято семантика е натоварена с национал-

но-културно съдържание: усадьба, угодье, удел, поместье, захолустье, раздолье, дворянство, дворянское гнездо, помещик, придворный, прислуга, певчие, цветник, беседка, хлебосольство, угощенье, варенье, пироги и под.

„Она (усадьба – Л.К.) стояла на высоком берегу реки Перлы, и из большого каменного господского дома, утопавшего в зелени обширного парка, открывался единственный в нашем захолустье красивый вид на поёмные луга и на дальние села <...>. Об отрадных цветниках, оранжереях и прочей роскоши ходили между обитателями нашего захолустья почти фантастические рассказы. Были там пруды с каскадами, гротами и чугунными мостами, были беседки с гипсовыми статуями, был конский завод с манежем и обширным обгороженным кругом, на котором происходили скачки и бега, был свой театр, оркестр, певчие“ (Saltykov-Shchedrin 2007).

Мемоарите на княгиня И.Д. Голицина за нейния дядо – генерал Николай Дмитриевич Татищев, представят широка панорама на имението с паркова зона и стопански постройки. Заслужава да се отбележи и далновидността на собствениците при създаването на пейзаж – имението обикновено се намира в близост до река или изкуствено създаден водоем:

„Женившись, мой дед обосновался в поместье Ворганово в Смоленской губернии. Это было прекрасное имение, окруженное лесами, с протекавшей недалеко спокойной рекой и хорошо ухоженным парком. Перед главным домом на некотором расстоянии был пруд, а сзади конюшни, дома для работников, коровники и другие хозяйственные постройки. В тенистом прохладном парке бывало очень приятно сидеть в жаркий летний день, а вокруг дома был разбит итальянский сад. Неподалеку было еще два дома. Дорожка сбегала к пруду с пешеходным мостиком, ведущим к службам“ (Golitsyna 2005).

Руският историк на литературата и изкуството, лингвистът Ф. И. Буслаев в мемоарите си „Мои спомени“ също дава описание на едно типично имение – неговите солидни сгради и цветни лехи:

„Наш дом был с мезонином и выходил к набережной палисадником, в котором были разбиты между клумбами цветов дорожки, покрытые песком; вдоль решетчатого забора поднимались невысокие кусты сирени и воздушного жасмина... Дом был каменный, двухэтажный, старинный, с железной наружной дверью и с железными решетками у окон нижнего этажа, как есть крепость“ (Buslayev 1897).

Художествените и реминисцентните текстове също дават представа за битовата панорама на „образцовото“ имение, неговите стопански постройки и тяхното предназначение. Характеристики на имението: луксозно, с красива архитектура, добре оборудвано, голямо, обширно, пълноценно, надеждно, като крепост и др.

А. П. Беляев в съчинението си „Спомени на един декабрист за неговите преживявания и чувства“ показва подреждането на имението в село Ершово,

като подреждането на това имение за граф Разумовски е направено от неговия баща:

„Отец очень заботился и об устройстве имения; на реке Ворона построил большую каменную мельницу; построенные им оранжереи, кажется, сохранились доныне. В 12 верстах был завод винокуренный под управлением господина Мирошевского, а также и конный завод. Еришское имение было барское в полном смысле слова; тут было все: и редкие фруктовые деревья в оранжереях, и на берегу реки сад с испанскими вишнями, теплицы, парники, всевозможные мастерские: слесарня, столярная, каретные и ткацкие. Для приезда графа был большой, хотя одноэтажный, дом из двадцати комнат, с богатою мебелью и всеми принадлежностями: флигелями для приезжих, превосходной баней, со всеми приспособлениями при ней, комнатами для отдохновения с диванами, кушетками и дорогими коврами.

Петр Иванович Фаленберг тут имел особое помещение; комнат было сколько нужно: спальня, кабинет, детская, диванная, гостиная, зал довольно обширный, буфет, две прихожие, словом, дом был самый хозяйственный, светлый, с террасами; мебель прекрасная и все своего домашнего мастерства“ (Belyaev 2014).

Руският юрист Б. Н. Чичерин, който произхожда от стар дворянски род, описва начина на живот в имението Башиловка, близо до Петровский парк, принадлежало на княз Щербатов.

Фигура 3. Имение Башилово на княз Щербатов

„Дом был красивой архитектуры, довольно поместительный; при нем был хорошенький садик с выходом через улицу, в парк. Большая часть учителей приезжала к нам туда <...>. Я несказанно рад был вырваться из душной и пыльной столицы. Хотя местность около парка далеко не походила на деревню, но тут была зелень, тишина, свежий воздух. Для прогулок я сначала выбирал самые ранние утренние часы, когда в парке никого не было и я мог спокойно наслаждаться его свежей и густой зеленью, светлыми прудами, красивой группировкой деревьев <...>. К лету нам привели из деревни наших верховых лошадей, и мы делали большие прогулки верхом“ (Chicherin 1929, p. 24).

Имението, като място, отдалечено от градския живот, дава възможност да се изпитат пространството, просторът, откритостта, тези аспекти на съществуването, които са доминиращи в руската езикова картина на света. Тази характерна особеност е отразена и в дискурса на реминисценциите при описанието на „топоса на имението“. Илюстративни са следните примери, които изобразяват просторността на домашния свят, неговата въздушност, откритост, тишина, близост до природата – гори и поля, които събуждат творческа активност. Така например по време на най-големия творчески подем, на 9 септември 1830 г. А. С. Пушкин пише от имението Болдино до П. А. Плетньов:

„Ах, мой милый! что за прелесть здешняя деревня! вообрази: степь да степь; соседей ни души; ездят верхом сколько душе угодно, пиши дома сколько вздумается, никто не помешает. Уж я тебе наготовлю всячины, и прозы и стихов“ (Pushkin 1958, p. 307).

Подобно настроение и усещане за вълнуващ, опияняващ степен въздух е предадено в описанието на пространството на едно есенно имение в спомените на княз С.Е. Трубецкой:

„Осенью мы иногда ездили вместе с Дедушкой в его огромное екатеринославское имение Хорошее (Павлоградского уезда), больше 20000 гектаров, там я впервые увидал безбрежные русские степи и почувствовал особую прелесть степного воздуха. Наряду мы, дети, очень любили, и она была для нас родная. Мне стоит закрыть глаза, и я вижу нас в Наре. Няня открывает шторы и окна, и в нашу комнату врывается ослепительный летний свет и пьянящий утренний воздух“ (Trubetskoy 1991, p. 23).

Спомените за пътувания до семейни имения са особено актуални в дискурса на руските емигранти. Феноменът на реминисценциите в емигрантската проза и лирика донякъде се обяснява с условията, в които се формира тяхното творчество: драматичните сблъсъци на Гражданската война, изгнанието, загубата на корените, родовото гнездо, izolацията от родината. Всичко това определя общия характер на спомените на емигрантите от местата, които В. В. Набоков маркира с експресивен метонимично-метафоричен образ – „където времето се е износило“. Семейното имение остава в далечното минало, в спомените за „чистата селска зима“, „рождения ден в имението“, „звъня-

щата зала с колоните“, „ледения кон край езерото“ и „обещаващото сияние на далечен огън“. В.В. Набоков описва имението Батово, главното гнездо на Набокови, което изгаря през 1925 г., в романа си „Машенка“:

„Старый, зеленовато-серый, деревянный дом, соединенный галереей с флигелем, весело и спокойно глядел цветными глазами своих двух стеклянных веранд на опушку парка и на оранжевый крендель садовых тропинок, огибавших черноземную пестроту куртин. В гостиной, где стояла белая мебель, и на скатерти стола, расшитой розами, лежали мрамористые тома старых журналов, желтый паркет выливался из наклонного зеркала в овальной раме и дагерротипы на стенах слушали, как оживало и звенело белое пианино“.

Семейството на Набокови разполага и с друго имение – Рождествено.

Фигура 5. Рождествено – имение и музей на В.В. Набоков

М.М. Звягинцева в труда си „Руското имение като културно-исторически феномен“ отбелязва особената актуалност на темата за имението през първата половина на XX век, епохата на огромни социални катаклизми, когато установеният начин на живот и световният модел са подложени на разрушение (Zvyagintseva 1996, p. 3). А.Г. Разумовска сравнява образите на имението в произведенията на И.А. Бунин и В.В. Набоков, като смята, че тази тема в творчеството на двамата големи руски поети на XX век, които от детството си усвояват прощаващата дворцова култура, е сред недостатъчно проучените. Според А. Г. Разумовска, И. А. Бунин създава своеобразна епитафия към отминаващия

свят на дворянските имения (Razumovskaya 2010, p. 141). Преживяването на упадък на имението придава ново звучене на поезията на И. А. Бунин, когато той живее в Русия. Имението дава възможност на писателя да осмисли историческата съдба на руското село. Изображенията на И. А. Бунин на заминаващото имение повтарят подобни мотиви в творчеството на И. Ф. Аненски, А. Бели, В. Я. Брюсов и Н. С. Гумильов. Поезията на И. А. Бунин намира отзвук в лириката на В. В. Набоков, който, както е известно, е негов страстен почитател. В. В. Набоков реализира темата за родовото имение в комплекс от взаимосвързани и съзвучни мотиви: Русия, родината, руската природа. Поетът говори за семейното гнездо като за най-важното нещо в живота си, рисува имението като жив образ, който изпълва всички чувства. В едно от ранните стихотворения лирическият герой на Набоков се завръща у дома в спомен:

*<...> и дом – все так же тих –
стоит меж старых лип?..
Раскрыты окна в сад. На кресло, на паркет
широкой полосой янтарный льется свет,
и дивной свежестью весенний воздух веет.
Но чу! Вдыхает парк... Там – радость без конца,
там вольные мечты сулят мне рай зеленый.
Туда, скорей туда! <...>.
Вперед! Широкий парк душистыми листьями
шумит пленительно. Влияют меж берез
тропинки мишистые; дубовая аллея
пересекает их и, влажно зеленея,
стрелой уходит вдаль; средь трепетных ветвей,
склоненных до земли, вся белая, сияет
скамейка <...>.
Я выхожу на луг. Здесь тени облаков
бегут по мураве. Здесь каждая былинка
живет по-своему; таинственно звенит
в прозрачном воздухе жужжанье насекомых.
Вперед! Сквозь белизну молочную черемух
зеленая река застенчиво блестит...*

(Nabokov 1990b, p. 32)

Образът на имението в историческия контекст се трансформира и променя в съответствие с променящата се действителност. Промяната в облика на имението е ясно посочена в текстовете от началото на XX в.

В. В. Набоков, Б. А. Пилняк, И. А. Бунин изразяват знаците на изгубения ред: изгорели мебели, обрасла градина, „пирогите изчезнаха от къщата“. Характеристики на имението от това време: забравено, изоставено, разграбено, полуразрушено, старо, мрачно, самотно, изоставен парк без стопани и т.н.

Нека да сравним следните серии от примери от поезията на А. Бели, В. Брюсов, прозата на И. А. Бунин.

*Чугунные тумбы
Торчат под крыльцом;
Поросшие клумбы;
Заброшенный дом.
Дворянских фамилий
Облупленный герб,
И – заросли лилий,
И – заросли верб...
(Belyu N/A).*

*В полях забытые усадьбы
Свой давний дозируют сон.
И церкви сельские, простые
Забыли про былые свадьбы,
Про роскошь барских похорон.
Дряхлеют парки вековые
С аллеями душистых лип.
Над прудом, где гниют беседки,
В тиши, в часы вечеровые <...>
(Bryusov 1910).*

И.А. Бунин, който имал изострено чувство за време, изразил в дневника си идеята за унищожаването на начина на живот като загуба на архетипното начало. Намирайки се в изгнание, той написва експресивния разказ „Жерави“ (1930), в който създава образа на мелничар, плачещ за загиналите жерави като за изгубената някогашна Русия с нейните селски стопанства: „Ах, тъжно-ох! Ах, отлетяха жеравите, Барин!“ (Bunin 1965 – 1967, p. 436).

През 1917 година руските имения, като материален свят на „класата на собствениците“, са разграбени: по време на революцията са опожарени дори Михайловското и Петровското имение на А.С.Пушкин, както и Тригорското. Къщата музей на А. С. Пушкин е възстановена на 100-годишнината от смъртта на поета, но по време на войната резерватът отново претърпява загуби – повредени са сградите на имението, парковете, сградите на Святогорския манастир, а гробът на А. А. Пушкин е разрушен. След войната пушкинистът С. С. Гейченко се заема с възраждането на музейния комплекс – Петровското имение, семейното имение на Ханибалите, е възстановено едва през 1977 г.

Понастоящем започва да се разгръща нова история. През последните години се наблюдават признаци на възграждане на имението, на неговото бавно

възстановяване. Реставрирани са стари руски имения, принадлежащи на семейства на културни дейци и писатели, както показват илюстрациите в този текст. В тях се помещават музейни комплекси и филиали на институти за литературни изследвания, експозиции на лични вещи на собствениците, библиотеки, провеждат се научни конференции и срещи.

Така образът на имението в дискурса на реминисценциите се явява архетипен символ. Първоначалният символен образ в историческия културен процес се трансформира, обогатява се със значения и детайли от променящата се действителност и житейския опит на авторите, сливайки се в едно цяло с времето, преживяванията, мислите, чувствата, художествените умения на руските поети и прозаисти. Концептуалното ядро на понятието е останало непроменено от древни времена: имението е изолирано, интимно място от овладения свят, обиталище. Това значение съответства на образа на имението в реминисценциите на руските писатели и мемоаристи.

БЕЛЕЖКИ

1. Материалы по истории общего описания всех земель русского государства в конце XVII в. Доклад Поместного приказа о составлении наказа писцам (1682 – 1683). Национальный корпус русского языка.

ЛИТЕРАТУРА

- АКСАКОВ, С.Т., 1982. *Детские годы Багрова-внука*. Минск: Юнацтва.
- АРУТЮНОВА, Н.Д., 1999. *Язык и мир человека*. Москва: Языки русской культуры.
- БЕЛЯЕВ, А.П., 2014. *Воспоминания декабриста о пережитом и пережитом, часть 1*. Достъпно на: С.2-dom-knig.com.
- БЕЛЫЙ, А., N/A. *Усадьба*. Достъпно на: URL: rustih.ru/andrej-belyj-usadba/
- БРЮСОВ, В.Я., 1910. *В полях забытые усадьбы*. Достъпно на: URL: bryusov/v-polyah-zabytye-usadby.html
- БУНИН, И.А., 1965 – 1967. *Журавли. Собр. соч. в 9 т., т. 5*. Москва: Художественная литература.
- БУСЛАЕВ, Ф.И., 1897. *Мои воспоминания*. Москва: издание В. Г. Фон-Боля.
- ГОЛИЦЫНА, И.Д., 2005. *Воспоминания о России (1900 – 1932)* [Пер. с англ. Т. И. Голицыной, О.А. Несмеяновой; предисл. А.М. Хитрова]. Москва: Айрис-пресс, 2005. Достъпно на: URL: sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=book&num=1449

- ДОВЛАТОВ, С., 2000. *Заповедник. Собрание сочинений в 4 томах*, т. 2. Санкт-Петербург: Азбука.
- ЗВЯГИНЦЕВА, М. М., 1996. *Русская усадьба как культурно-исторический феномен: на материале Курского края* [автореферат дис. канд. Культурологии]. Санкт-Петербург.
- НАБОКОВ В. В., 1990а. *Стихотворения*. Ленинград: Художественная литература.
- НАБОКОВ В. В., 1990b. Звени, мой верный стих, витай, воспоминанье! *Круг*. Ленинград: Худож. лит.
- НАБОКОВ, В. В., N/A. *Машенька*. Доступно на: URL:dom-knig.com/read_339519-11.
- НАСОНОВА, А. Н. (ред.), 1950. *Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов*. Москва: Ленинград.
- ПОТЕБНЯ, А. Е., 1976. *Эстетика и поэтика*. Москва: Искусство.
- ПУШКИН, А. С., 1957. *Евгений Онегин. Полн. собр. соч. в 10 т, том 5*. Москва: Изд-во Академии наук СССР.
- ПУШКИН, А. С., 1958. *Письма. Полн. собр. соч.: в 10 т., том 10*. Москва: Изд-во Академии наук СССР.
- РАЗУМОВСКАЯ, А. Г., 2010. И веет свежестью из сада...: последние страницы усадебного „текста“ в поэзии И. А. Бунина и В. В. Набокова. *Вестник РГТУ*, № 11, с. 138 – 156 [Электронный ресурс].
- САЛТЫКОВ-ЩЕДРИН, М.Е., 2007. *Пошехонская старина*. Доступно на: URL: ru.wikisource.org/wiki/Пошехонская_старина_Начало_(Салтыков-Щедрин)#ПОШЕХОНСКАЯ_СТАРИНА_2
- ТОЛСТОЙ, Л. Н., 1934. *Анна Каренина. Полн. собр. соч.: в 90 т., том 18*. Москва: Гос. изд-во „Художественная литература“.
- ТОЛСТОЙ, Л. Н., 1935. *Лето в деревне. Полн. собр. соч.: в 90 т., том 5*. Москва: Гос. изд-во „Художественная литература“.
- ТРУБЕЦКОЙ, С. Е., 1991. *Минувшее*. Москва: ДЭМ.
- ТЫНЯНОВ, Ю. Н., 2017 – 2023. *Пушкин. Часть I. Глава IX*. Доступно на: URL: онлайн-читать.рф/тынянов-пушкин/54
- УШАКОВ, Д. Н., 1940. *Толковый словарь в четырех томах, том 4*. Москва: Гос. изд-во иностранных и национальных словарей.
- ЧЕХОВ, А. П., 1978. *Вишневый сад. Полн. собр. соч.: в 30 т., том 13*. Москва: Наука.
- ЧИЧЕРИН, Б. Н., 1929. *Воспоминания*. Москва: Изд-во М. и С. Сабашниковых.

REFERENCES

- AKSAKOV, S.T., 1982. *Detskiye gody Bagrova-vnuka*. Minsk: Yunatstva.
- ARUTYUNOVA, N.D., 1999. *Yazyk i mir cheloveka*. Moskva: Yazyki russkoy kultury.

- BELYAYEV, A.P., 2014. *Vospominaniya dekabrista o perezhitom i perechuvstvovannom, chast 1*. Available on: S.2-dom-knig.com.
- BELYY, A., N/A. *Usadba*. Available on: URL: rustih.ru/andrej-belyj-usadba/
- BRYUSOV, V.Ya., 1910. *V polyakh zabytyye usadby*. Available on: URL: bryusov/v-polyah-zabytye-usadby.html
- BUNIN, I.A., 1965 – 1967. *Zhuravli. Sobr. soch. v 9 t., t. 5*. Moskva: Khudozhestvennaya literatura.
- BUSLAYEV, F.I., 1897. *Moi vospominaniya*. Moskva: izdaniye V. G. Fon-Boolya.
- CHEKHOV, A. P., 1978. *Vishnevyy sad. Poln. sobr. soch.: v 30 t., tom 13*. Moskva: Nauka.
- CHICHERIN, B. N., 1929. *Vospominaniya*. Moskva: Izd-vo M. i S. Sabashnikovykh.
- GOLITSYNA, I.D., 2005. *Vospominaniya o Rossii (1900 – 1932)* [Per. s angl. T. I. GOLITSYNOY, O.A. NESMEYANOVY; predisl. A.M. KHITROVA]. Moskva: Ayris-press, 2005. Available on: URL: sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=book&num=1449
- DOVLATOV, S., 2000. *Zapovednik. Sobraniye sochineniy v 4 tomakh, t. 2*. Sankt-Peterburg: Azbuka.
- NABOKOV V. V., 1990a. *Stikhotvoreniya*. Leningrad: Khudozhestvennaya literatura.
- NABOKOV V. V., 1990b. *Zveni, moy vernyy stikh, vitay, vospominanye! Krug*. Leningrad: Khudozh. lit.
- NABOKOV, V. V., N/A. *Mashenka*. Available on: URL: dom-knig.com/read_339519-11.
- NASONOVA, A. N. (red.), 1950. *Novgorodskaya pervaya letopis starshego i mladshego izvodov*. Moskva: Leningrad.
- POTEBNYA, A. YE., 1976. *Estetika i poetika*. Moskva: Iskustvo.
- PUSHKIN, A. S., 1957. *Evgeniy Onegin. Poln. sobr. soch. v 10 t, tom 5*. Moskva: Izd-vo Akademii nauk SSSR.
- PUSHKIN, A.S., 1958. *Pisma. Poln. sobr. soch.: v 10 t., tom 10*. Moskva: Izd-vo Akademii nauk SSSR.
- RAZUMOVSKAYA, A. G., 2010. *I veyet svezhest'yu iz sada...: posledniye stranitsy usadbnogo „teksta“ v poezii I. A. Bunina i V. V. Nabokova. Vestnik RGGU, № 11, s. 138 – 156* [Elektronnyy resurs].
- SALTYKOV-SHCHEDRIN, M.YE., 2007. *Poshekhonskaya starina*. Available on: URL: ru.wikisource.org/wiki/Poshekhonskaya_starina._Nachalo_(Saltykov-Shchedrin)#POSHEKHONSKAYA_STARINA_2
- TOLSTOY, L. N., 1934. *Anna Karenina. Poln. sobr. soch.: v 90 t., tom 18*. Moskva: Gos. izd-vo „Khudozhestvennaya literatura“.
- TOLSTOY, L. N., 1935. *Leto v derevne. Poln. sobr. soch.: v 90 t., tom 5*. Moskva: Gos. izd-vo «Khudozhestvennaya literatura».
- TRUBETSKOY, S. YE., 1991. *Minuvsheye*. Moskva: DEM.

- TYNYANOV, Y. N., 2017 – 2023. *Pushkin. Chast I. Glava IX*. Available on: URL: onlayn-chitat'.rf/tynyanov-pushkin/54
- USHAKOV, D. N., 1940. *Tolkovyiy slovar v chetyrekh tomakh, tom 4*. Moskva: Gos. izd-vo inostrannykh i natsional'nykh slovarey.
- ZVYAGINTSEVA, M. M., 1996. *Russkaya usadba kak kulturno-istoricheskii fenomen: na materiale Kurskogo kraya* [avtoreferat dis. kand. Kulturologii]. Sankt Peterburg.

LINGUISTIC MEANS OF REPRESENTING THE IMAGE OF THE ESTATE IN THE RUSSIAN REMINISCENCE TEXT

Abstract. The article analyzes the content structure and linguistic means of creating the image of the manor in the Russian-language text on the material of reminiscence character. Texts of different periods in which descriptions of the manor are revealed are analyzed. The work employs a complex approach combining elements of etymological, structural-semantic, contextual analysis. The study concludes that the conceptual core of the image of the manor has been preserved since ancient times: the manor is a place of the mastered world, a dwelling place. This meaning corresponds to the image of the manor in the reminiscences of Russian writers and memoirists. The text of the reminiscences of the XIX-XX centuries allows us to trace the updated semantic dominants: the transformation of the image of the manor over two centuries, the change of ideas about the order of things in the world, the destruction of the ideal image. The dynamics of the development of the image of the manor in the Russian literary text and individual-author semantic increments are revealed, as well as in the systematization of linguistic means of creating the image.

Keywords: estate; image; content; structure; transformation; artistic text; means of expression

✉ **Prof. Liudmila Karpenko, DSc.**

Doctor of Philology

<https://orcid.org/0000-0002-8432-1164>

Department of Russian Language and Mass Communication

Samara National Research University named after academician S.P. Korolev

Samara, Russia

E-mail: liudmila.karpenko.53@mail.ru